

УДК 330.46

*К. Г. Гриценко, канд. техн. наук, доц.,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"*

МЕТОД КОМПЛЕКСНОГО ДИНАМІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКІВ

У статті розглянуто основні підходи щодо комплексного оцінювання діяльності страховиків. Запропоновано метод комплексного динамічного оцінювання, який дає змогу не лише отримувати комплексну оцінку діяльності страховика, а й спрямовувати його подальший розвиток через формування динамічної нормативної моделі.

Ключові слова: комплексна оцінка діяльності страховика, нормативна динамічна модель, система показників, аналітичні коефіцієнти, матриця переваг.

Постановка проблеми. Одним із напрямків сучасних наукових досліджень у галузі страхування є об'єктивне оцінювання діяльності страховиків, яка в сучасних умовах характеризується високою ризикованістю. Універсальної комплексної методики оцінювання діяльності страховиків на сьогодні не існує. Найпоширеніші методи оцінювання – коефіцієнтний аналіз і рейтингове оцінювання – не можуть бути визнані задовільними методичними підходами до комплексного оцінювання діяльності сучасних фінансових установ [4]. Пріоритетного значення набуває інтегрований підхід до оцінювання діяльності страховиків з урахуванням динамічної компоненти. Саме цей підхід дає змогу описати у формалізованому вигляді не лише стан економічної системи (страховика), але й процес її руху в напрямі досягнення стратегічної мети. Динамічна компонента знаходить своє відображення у ранжованому ряді впорядкованих за темпами зростання показників діяльності страховика з урахуванням їх взаємозв'язків. Це дає змогу сформулювати динамічний норматив, за яким оцінюють властивості економічної системи, які жодним окремим показником не описуються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне обґрунтування та методичні засади формування динамічного нормативу, за яким оцінюють властивості економічної системи (суб'єкта господарювання) з урахуванням її динаміки, здійснено Н. М. Погостинською і Ю. А. Погостинським у роботі [3]. Вони застосували методи непараметричної статистики до аналізу фінансового стану підприємства за даними фінансової звітності. Доцільність практичного використання цього підходу при аналізі діяльності фінансових установ підтверджена прикладами його застосування у банківській сфері [1; 2; 7]. Однак питання

комплексного динамічного оцінювання діяльності небанківських фінансових установ залишилися поза увагою.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Сьогодні потребує вирішення проблема комплексного динамічного оцінювання діяльності страховиків, яка істотно відрізняється від діяльності інших видів фінансових установ. Аналіз можливостей динамічного нормативу, розробленого Н. М. Погостинською і Ю. А. Погостинським, дає підстави стверджувати, що саме на цій основі може бути створена нормативна динамічна модель оцінювання діяльності страховиків. При цьому особливо важливим і складним завданням є врахування всіх значущих показників, які дають змогу оцінювати діяльність страховика в динаміці.

Мета статті – розробка нормативної динамічної моделі оцінювання діяльності страховиків. За своїм змістом нормативна модель є ідеальною, тобто такою, що формалізовано описує еталонний порядок зміни показників діяльності економічної системи, які характеризують процес її руху в напрямі досягнення стратегічної мети. Призначення такої моделі-орієнтира полягає в тому, щоб не лише визначати напрям руху економічної системи, а й керувати ним, спрямовуючи на досягнення поставлених цілей.

Виклад основного матеріалу. Сутність методу динамічного нормативу полягає у формуванні комплексної оцінки за допомогою проаналізованого ряду показників діяльності страховика, упорядкованих за ознакою ступеня їх динаміки (темтів зростання) у такий спосіб, що підтримання цього порядку в реальній діяльності страховика забезпечує одержання кращих результатів порівняно з попереднім періодом. Методика побудови нормативної динамічної моделі включає такі основні елементи.

1. Вибір системи показників, на основі яких формується динамічний норматив. Згідно з рекомендаціями щодо аналізу діяльності страховиків, затверджених розпорядженням Держфінпослуг від 17.03.2005 № 3755, були обрані показники діяльності страховиків, які наведені в табл. 1.

Розрахункові формули записані відповідно до форм звітних даних, затверджених розпорядженням Держфінпослуг від 3 лютого 2004 р. № 39 “Про затвердження Порядку складання звітних даних страховиків” У квадратних дужках наводяться формули для страховиків зі страхування життя, якщо вони відрізняються від формул для страховиків із загальних видів страхування. При записі розрахункових формул у цій таблиці використовують такі умовні позначення: Ф1 – баланс, Ф2 – звіт про фінансові результати, Р1 – розділ 1 звіту.

Таблиця 1

Перелік показників для побудови динамічного нормативу

№ пор.	Показник	Зміст	Позначення	Формула розрахунку
1	Капітал	Активи по балансу за вирахуванням нематеріальних активів і зобов'язань по балансу	К	$\Phi 1: 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630$
2	Активи високоліквідні	Грошові кошти та їх еквіваленти	АВ	$\Phi 1: 230 + 240$
3	Зобов'язання	Зобов'язання по балансу	З	$\Phi 1: 430 + 480 + 620 + 630$
4	Валова сума премій	Валова сума премій по всіх полюсах	ВСП	$P1: 010$ [P1: 080]
5	Сума чистих премій	Валовий обсяг зібраних премій за вирахуванням частки, яка належить перестраховикам	СЧП	$P1: 010 - 020$ [P1: 080 - 090]
6	Чистий прибуток	Чистий прибуток відповідно до звіту	ЧП	$\Phi 2: 220$
7	Чисті страхові резерви	Страхові резерви за балансом за вирахуванням частки перестраховиків у страхових резервах	ЧСР	$\Phi 1: 415 - 416$

2. Агрегування показників. Кожен із відібраних показників є або чисельником, або знаменником співвідношень, за допомогою яких обчислюються значення відповідних нормативних виразів (коефіцієнтів). Це означає, що динаміка прийнятих до розрахунку показників визначає динаміку нормативного співвідношення. Для формування нормативної динамічної моделі були обрані аналітичні коефіцієнти, які наведені у таблиці 2.

3. Формування динамічного нормативу. Розглядають кожну пару показників діяльності страховика та обирають той показник, що має зростати швидше, надалі порівнюючи його з третім показником та обираючи "найшвидший" уже із цієї пари, і так далі. Процедура повторюється доти, доки не буде знайдено показник, який має зростати найвищими темпами, і саме він стає першим в ординальному впорядкуванні показників. У такий же спосіб упорядковують решту показників, у результаті чого отримують проранжований ряд показників діяльності страховика

(ординальну шкалу). Динамічний норматив є нелінійним, тому що не всі попарні порівняння показників мають однозначну економічну інтерпретацію. Для виявлення пріоритетних (за темпами зростання) співвідношень формують граф преференцій, показаний на рис. 1.

Таблиця 2

Аналітичні коефіцієнти оцінювання діяльності страховика

№ пор.	Коефіцієнт	Формула розрахунку	Нормативні зміни	Нормативні співвідношення темпів зростання (Т)
1	Коефіцієнт ліквідності активів (КЛА)	$КЛА = АВ / З$	Збільшення	$T(АВ) > T(З)$
2	Коефіцієнт ризику страхування (КРС)	$КРС = СЧП / К$	Зменшення	$T(СЧП) < T(К)$
3	Зворотний коефіцієнт платоспроможності (ЗКП)	$ЗКП = З / К$	Зменшення	$T(З) < T(К)$
4	Коефіцієнт дохідності (КД)	$КД = ЧП / К$	Збільшення	$T(ЧП) > T(К)$
5	Коефіцієнт незалежності від перестраховування (КНП)	$КНП = СЧП / ВСП$	Збільшення	$T(СЧП) > T(ВСП)$
6	Коефіцієнт відношення чистих страхових резервів до капіталу (КВРК)	$КВРК = ЧСР / К$	Зменшення	$T(ЧСР) < T(К)$

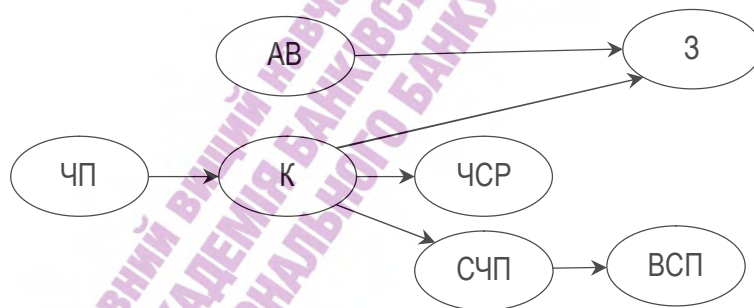

Рис. 1. Граф преференцій показників діяльності страховика

Він дає змогу наочно представити динамічний норматив. Вершинами цього графа є показники діяльності страховика, а дугами – співвідношення між ними (темпи зростання). Графу преференцій відповідає матриця преференцій (нормативних співвідношень), яка наведена в табл. 3.

Кожний елемент матриці преференцій $A = \{\alpha_{ij}\}$, $i, j = \overline{1, n}$, визначається так:

$\alpha_{ij} = 1$, якщо i -й показник повинен зростати швидше, ніж j -й;

$\alpha_{ij} = -1$, якщо i -й показник повинен зростати повільніше, ніж j -й;

$\alpha_{ij} = 0$, якщо нормативне співвідношення між i -м і j -м показниками не виявлене.

Таблиця 3

**Матриця еталонних співвідношень темпів зростання
показників діяльності страховика**

	К	АВ	З	ВСП	СЧП	ЧП	ЧСР
К	0	0	1	0	1	-1	1
АВ	0	0	1	0	0	0	0
З	-1	-1	0	0	0	0	0
ВСП	0	0	0	0	-1	0	0
СЧП	-1	0	0	1	0	0	0
ЧП	1	0	0	0	0	0	0
ЧСР	-1	0	0	0	0	0	0

Сформована таким чином матриця преференцій є еталоном руху економічної системи в напрямку досягнення стратегічної мети.

4. Побудова матриці фактичних співвідношень темпів зростання окремих показників.

5. Розрахунок комплексної оцінки діяльності страховика. Порівняльний аналіз нормативного впорядкування показників, відображеного в динамічному нормативі, з їхнім фактичним впорядкуванням дає можливість виявити відхилення (інверсії) та з'ясувати, наскільки реальний розвиток страховика відповідає еталонному. За кількістю виявлених відхилень (інверсій) формується комплексна оцінка діяльності страховика за формулою:

$$Y = 1 - \frac{\sum_{i=1}^n \lambda_i m_i}{\sum_{i=1}^n \lambda_i k_i}, \quad (1)$$

$$\sum_{i=1}^n \lambda_i = 1,$$

де n – кількість показників у динамічному нормативі;

λ_i – ваговий коефіцієнт, що характеризує значущість i -го показника;

k_i – кількість елементів $\alpha_{ij} \neq 0$ у нормативному впорядкуванні для i -го показника, $i, j = 1, n$;

m_i – кількість інверсій у фактичному впорядкуванні для i -го показника.

Питома вага i -го показника λ_i обчислювалась експертним шляхом за методом аналізу ієрархій Сааті [5]. Розраховані значення наведені в табл. 4.

Таблиця 4

Питома вага показників діяльності страховика

№ пор.	Показник	Позначення	Рівень важливості за шкалою Сааті	Питома вага
1	Чистий прибуток	ЧП	1	0,293
2	Капітал	К	2	0,146
3	Високоліквідні активи	АВ	2	0,146
4	Зобов'язання	З	2	0,146
5	Сума чистих премій	СЧП	3	0,098
6	Чисті страхові резерви	ЧСР	3	0,098
7	Валова сума премій	ВСП	4	0,073

Динаміка комплексної оцінки діяльності ЗАТ “Європейський страховий альянс” за 2008–2010 рр., розрахованої за формулою (1) на основі даних загальнодоступної інформаційної бази ДКЦПФР (<http://www.stockmarket.gov.ua>), наведена на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка комплексної оцінки діяльності ЗАТ “Європейський страховий альянс”

Отримані дані свідчать про високий рівень фінансової стійкості ЗАТ “Європейський страховий альянс” протягом періоду, що аналізувався. Покращення комплексної оцінки діяльності страховика супроводжується покращанням його позиції в рейтингах інтернет-журналу <http://forinsurer.com>, наведених у таблиці 5.

Таблиця 5

**Динаміка рейтингових позицій
ЗАТ “Європейський страховий альянс”**

Показник	Рік		
	2008	2009	2010
Місце в рейтингу власного капіталу	46	37	37
Місце в рейтингу страхових виплат	22	20	21
Місце в рейтингу страхових премій	30	29	28
Місце в рейтингу страхових резервів	39	30	30

Для підвищення ефективності управлінських рішень рекомендується прогнозувати показники діяльності страховика, наведені в табл. 1, методом експоненціального згладжування за даною формулою [6]:

$$S_{it} = \alpha \cdot X_{it} + (1 - \alpha) \cdot S_{it-1}, \quad (2)$$

де S_{it} – прогноз значення i -го показника діяльності страховика, що розраховується як згладжене середнє X_{it} – останнього фактичного значення i -го показника та S_{it-1} – останнього згладженого значення i -го показника;

α – параметр, що набуває значення в діапазоні [0; 1].

Прогнозні значення показників діяльності страховика дозволяють отримувати комплексну прогнозну оцінку його діяльності. Прогнозна та фактична оцінка діяльності ЗАТ “Європейський страховий альянс” у III кварталі 2010 року співпали.

Висновки. Комплексна динамічна оцінка діяльності страховика характеризує ступінь наближення його до еталонного розвитку. Вона включає не лише статичну (характеристика фінансової стійкості), а й динамічну компоненту (характеристика розвитку страховика). Розглянутий підхід можна охарактеризувати як універсальний інструмент аналітичних досліджень, який дає змогу не лише отримувати комплексну оцінку діяльності страховика, а й спрямовувати його подальший розвиток через формування динамічної нормативної моделі, причому як за окремими напрямками діяльності, так і в комплексі.

Список літератури

1. Губарева, А. О. Оценка финансовой устойчивости банка [Текст] / А. О. Губарева, И. О. Губарев // БИЗНЕСИНФОРМ. – 2007. – № 12. – С. 125–128.
2. Карчева, Г. Використання методів непараметричної статистики для оцінки ризику ліквідності банків [Текст] / Г. Карчева // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 7. – С. 31–34.
3. Погостинская, Н. Н. Системный анализ финансовой отчетности [Текст] / Н. Н. Погостинская, Ю. М. Погостинский. – СПб. : Изд-во В. А. Михайлова. – 1999. – 96 с.
4. Примостка, Л. Методика аналізу фінансової стійкості банку за допомогою динамічного нормативу [Текст] / Л. Примостка // Вісник Національного банку України. – 2002. – № 10. – С. 40–44.
5. Саати, Т. Принятие решений: метод анализа иерархий [Текст] / Т. Саати. – М. : Радио и связь, 1993. – 278 с.
6. Халафян, А. А. STATISTICA 6. Статистический анализ данных [Текст] / А. А. Халафян. – М. : Бином-пресс, 2007. – 512 с.
7. Чуб, О. Вплив іноземного капіталу на ефективність банківської системи України [Текст] / О. Чуб // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 4. – С. 56–60.

Summary

The basic approaches to a complex estimation of activity of insurers are examined. The method of a complex dynamic estimation is offered which allows not only to gain a complex estimation of activity of the insurer, but also to direct further development of insurer through creation of dynamic normative model.

Отримано 02.02.2011

Гриценко, К.Г. Метод комплексного динамічного оцінювання діяльності страховиків [Текст] / К.Г. Гриценко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: УАБС НБУ, 2011. – Вип. 31. – С. 37–44.

